

**METODYKA PARTYCYPACYJNA
WYKORZYSTANA W PROCESIE TWORZENIA
LOKALNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI**

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PROCEDURY BADAWCZEJ

Celem ogólnym badań empirycznych jest identyfikacja najistotniejszych problemów i potrzeb społecznych oraz dokonanie diagnozy potencjału rozwojowego wybranych gmin regionu zachodniopomorskiego znajdujących się w Specjalnej Strefie Włączenia z uwzględnieniem perspektywy różnych grup mieszkańców. Ich wyniki posłużą do budowy planów rewitalizacji społecznej. Badania zostaną podjęte na potrzeby projektu pn. *Rewitalizacja gmin województwa zachodniopomorskiego włączonych w Specjalną Strefę Włączenia* realizowanego przez cztery instytucje wywodzące się z ww. regionu, tj. Koszalińską Agencję Rozwoju Regionalnego S.A. w Koszalinie (Lidera projektu), Fundację Nauka dla Środowiska z Koszalina (Partnera projektu), firmę Aktywa Plus ze Szczecina (Partnera projektu) oraz firmę 4C ze Szczecina (Partnera Projektu). Projekt jest realizowany ze środków Unii Europejskiej, Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020.

Zgodnie z założeniami projektu, za obszar badań empirycznych przyjęto 18 wybranych gmin województwa zachodniopomorskiego. Są to następujące: Rąbino, Świdwin, Brzeźno, Węgorzyno, Redowo Małe, Dobra, Ostrowice, Barwice, Grzmiąca, Szczecinek, Płoty, Brojce, Karnice, Drawno, Dobrzany, Kozielice, Krzęcin, Moryń.

Biorąc pod uwagę tak sformułowany ogólny cel badań oraz ich zakres przestrzenny, poczyniono następujące **założenia**:

a) zagwarantowanie wysokiej jakości badań empirycznych, rozumianej jako odpowiedni (wysoki) poziom odzwierciedlenia badanej rzeczywistości (stanu faktycznego, opinii, ocen). Wysoka jakość odnosi się do dokonania możliwie najbardziej dokładnego pomiaru problemów i potrzeb społecznych w wybranych gminach województwa zachodniopomorskiego oraz zagwarantowanie możliwie najwyższej poufności badań. Ze względu na specyficzny charakter problematyki poruszanej w badaniach (problematyka społeczna), wszystkie działania, w tym przede wszystkim te związane z pozyskiwaniem danych w terenie będą podejmowane z zapewnieniem poufności wyników. Planuje się zebranie danych w drodze empirycznych badań ilościowych i jakościowych. Uzyskane odpowiedzi z postępowania ilościowego zostaną poddane procesowi agregacji i obróbce statystycznej. W przypadku badań jakościowych informacje zostaną zestawione wspólnie dla każdej z analizowanych gmin. Taki zabieg pozwoli więc na uzyskanie względnie obiektywnych ocen i opinii badanych oraz ułatwi osiągnięcie odpowiedniego poziomu odzwierciedlenia badanej rzeczywistości, jednocześnie jednak bez możliwości ustalenia wskazań, jakich dokonali konkretni respondenci i z zachowaniem poprawności metodologicznej.

b) zapewnienie komplementarności procesu badawczego. Oznacza to, z jednej strony zapewnienie komplementarności organizacyjnej, związanej z koniecznością ścisłej współpracy między osobami i podmiotami zaangażowanymi w postępowanie badawcze - zadania realizowane przez jedną osobę będą determinowały prowadzenie kolejnych przez następne. Dotyczy to zespołów badawczych pracujących z ramienia Lidera i Partnerów projektu. Z drugiej strony - będzie wiązało się to z osiągnięciem tzw. komplementarności metodologicznej, której służy sformułowanie ogólnych, całościowych celów badań i podporządkowanie ich zadaniom badawczym, zarówno tym o charakterze empirycznym (jakościowe i ilościowe badania pierwotne), jak i wtórnym (*desk research*, tj. analiza dokumentów zastanych i dostępnej statystyki lokalnej).

c) zapewnienie użytecznego charakteru badań empirycznych. Przejawia się to w szczególności przykładaniem wagi do identyfikacji problemów, potrzeb, zagadnień, cech, opinii, ocen, które mają nie tylko walor poznawczy, ale też wymiar praktyczny, istotny z punktu widzenia realizatorów projektu pn. *Rewitalizacja na terenie gmin województwa zachodniopomorskiego znajdujących się w Specjalnej Strefie Włączenia*. Ogólne cele badawcze można określić zatem jako opisowo - poznawcze. Warto dodać, że badania empiryczne będą ściśle zintegrowane z realizowanymi równolegle badaniami wtórnymi. Tym sposobem, na podstawie danych uzyskanych z dwóch rodzajów źródeł jednocześnie, zostaną opracowane plany rewitalizacji społecznej dla każdej z wytypowanych do projektu gmin z osobna.

Uwzględniając sformułowane powyżej założenia, określono następujące **cele szczegółowe** empirycznych badań ilościowych i jakościowych:

a) identyfikacja problemów i potrzeb społecznych oraz określenie stopnia ich ważności dla mieszkańców w każdej z wybranych 18 gmin województwa zachodniopomorskiego z uwzględnieniem perspektywy różnych grup interesu, tj. sołtysów, przedstawicieli władz lokalnych oraz innych mieszkańców;

b) dokonanie pogłębionej diagnozy potencjału rozwojowego każdej z wybranych 18 gmin województwa zachodniopomorskiego ze szczególnym uwzględnieniem aspektów społecznych, ekonomicznych, geograficzno - przyrodniczych, przestrzenno - funkcjonalnych, infrastrukturalnych i technicznych;

c) ocena potencjału rozwojowego wybranych 18 gmin z województwa zachodniopomorskiego dokonana przez różne grupy mieszkańców, tj. sołtysów, przedstawicieli władz lokalnych i lokalnych liderów.

d) ustalenie i konsultacja wstępnych propozycji (pomysłów) na projekty możliwe i sugerowane do włączenia w plany rewitalizacji społecznej dla wybranych obszarów na terenie wytypowanych gmin województwa zachodniopomorskiego włączonych w Specjalną Strefę Włączenia.

Planuje się zorganizowanie badań empirycznych używając różnorodnych metod i technik badawczych, stosując zarówno podejście **jakościowe** i **ilościowe**, w dodatku kierując narzędzia pomia-

rowe do zróżnicowanych interesariuszy lokalnych (respondentów). Taki charakter badań i wynikający z tego dobór metodyki wynika ze specyfiki i złożoności planowanej do podjęcia problematyki społecznej, którą należy rozpatrywać wielowymiarowo i wieloaspektowo.

Oprócz tego, w celu uzyskania względnego obiektywizmu prowadzonych analiz, w badaniach założono zastosowanie podejścia uczestniczącego (partycypacyjnego), zakładającego z jednej strony zrozumienie problemów i potrzeb społecznych przez uwzględnienie różnych perspektyw ich postrzegania (różne grupy respondentów) oraz w oparciu o różne źródła danych (badania wtórne, pierwotne, ilościowe, jakościowe). Z drugiej - precyzyjną i pogłębioną diagnozę sytuacji poprzez wypracowanie konsensusu wśród interesariuszy i kumulowanie wiedzy instytucjonalnej. Realizując podejście partycypacyjne do badań chodzi o to, aby nie tylko gromadzić dane i informacje diagnostyczne, ale też prowadzić pogłębione dyskusje z różnymi grupami, wprowadzając nową wiedzę, podsumowując dotychczasowe (znane wcześniej) informacje oraz sugerując nowe rozwiązania (pomysły). Ponieważ zakłada się, że w ramach badań prowadzonych w projekcie zapewnione zostanie zbieranie informacji z różnych źródeł, tj. z dostępnej statystyki i materiałów wtórnych, od sołtysów, mieszkańców, władz, animatorów lokalnych, NGO itp., należy przyjąć, że będą one miały znamiona uczestniczących.

Podsumowując, należy stwierdzić, że wybór procedury metodologicznej planowanej do zastosowania w opisywanych badaniach wydaje się być trafny i właściwy, a przygotowany sposób ich realizacji w terenie jest zgodny ze standardami prowadzenia tego typu postępowań.

Zakres przestrzenny i podmiotowy badań empirycznych

Jak już zostało zasygnalizowane, za obszar badań empirycznych przyjęto 18 gmin województwa zachodniopomorskiego, wytypowanych w ramach projektu pn. *Rewitalizacja na terenie gmin województwa zachodniopomorskiego znajdujących się w Specjalnej Strefie Włączenia*. Są to następujące: Rąbino, Świdwin, Brzeżno, Węgorzyno, Redowo Małe, Dobra, Ostrowice, Barwice, Grzmiąca, Szczecinek, Płoty, Brojce, Karnice, Drawno, Dobrzany, Kozielice, Krzęcin, Moryń. W każdej z gmin planuje się przeprowadzanie badań w różnych grupach ich mieszkańców, tj. wśród sołtysów, przedstawicieli władz lokalnych oraz liderów (tabela 1).

Tabela 1. Zakres przestrzenny i podmiotowy badań empirycznych

l.p.	instytucja odpowiedzialna za realizację badań empirycznych	nazwa gminy	nazwa powiatu	liczba mieszkańców	liczba miejscowości sołeckich w gminie ogółem	liczba radnych	przedstawiciel władzy lokalnej (wójt/burmistrz)
1	Fundacja Nauka dla Środowiska	Ostrowice	drawski	2 567	14	15	1 wójt
2	Fundacja Nauka dla Środowiska	Brzeżno	świdwiński	2 849	11	15	1 wójt
3	Fundacja Nauka dla Środowiska	Rąbino	świdwiński	3 813	16	15	1 wójt
4	Fundacja Nauka dla Środowiska	Świdwin	świdwiński	6 098	19	15	1 wójt
5	Fundacja Nauka dla Środowiska	Dobra	łobeski	4478	10	15	1 burmistrz
6	Fundacja Nauka dla Środowiska	Radowo Małe	łobeski	3 677	21	15	1 wójt
7	Fundacja Nauka dla Środowiska	Węgorzyno	łobeski	7170	21	15	1 burmistrz
8	Koszalińska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.	Barwice	szczecinecki	8754	20	15	1 burmistrz
9	Koszalińska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.	Grzmiąca	szczecinecki	4989	17	15	1 wójt
10	Koszalińska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.	Szczecinek	szczecinecki	9420	25	15	1 wójt
11	Aktywa Plus	Płoty	gryficki	9088	20	15	1 burmistrz
12	Aktywa Plus	Brojce	gryficki	3831	12	15	1 wójt
13	Aktywa Plus	Karnice	gryficki	4140	17	15	1 wójt
14	4C	Drawno	choszczeński	5222	14	15	1 burmistrz
15	4C	Dobrzany	stargardzki	5048	14	15	1 burmistrz
16	4C	Kozielice	pyrzycki	2634	11	15	1 wójt
17	4C	Krzęcin	choszczeński	3799	11	15	1 wójt
18	4C	Moryń	gryfiński	4362	13	15	1 burmistrz

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL i BIP.

Proponowane metody badawcze i instrumenty pomiarowe

Obserwacja statystyczna na potrzeby badań empirycznych będzie prowadzona za pomocą różnych metod i technik badawczych, w zależności od postawionych celów szczegółowych oraz grupy respondentów (interesariuszy). I tak, planuje się odpowiednio zrealizowanie badań przy wykorzystaniu następujących trzech metod badawczych:

1. **Indywidualnej ankiety bezpośredniej** – z sołtysami w gminie
2. **IDI – *Individual in Depth Interview*, tj. indywidualnego wywiadu pogłębionego** – z osobami sprawującymi władzę w gminie (wójt, burmistrz, radni)
3. **FGI – *Focus Group Interview*, tj. zogniskowany wywiad grupowy** – z lokalnymi liderami w gminie

Warto dodać, że badania w terenie będą realizowane przez odpowiednio dobranych i poinstruowanych ankietów – w większości przedstawicieli mieszkańców wybranych gmin. Będą to osoby starannie dobrane pod względem kompetencji, umiejętności i predyspozycji osobistych, mające dobre rozeznanie w środowisku lokalnym. Wysoką przydatność danych statystycznych zapewni też fakt, że w proces badawczy planuje się włączenie animatorów lokalnych oraz niezależnych moderatorów – a więc osób wyłonionych z ramienia realizatorów projektu, które z jednej strony są na bieżąco odpowiedzialne za aktywizację społeczną w konkretnym regionie (i dobrze go znają), z drugiej – są niezależnymi ekspertami patrzącymi na dany obszar w sposób zobiektywizowany.

Przyjęcie powyższego sposobu postępowania w trakcie badań empirycznych jest podyktowane chęcią uzyskania możliwie najbardziej rzetelnych rezultatów badawczych. Co ważne, dane uzyskane w ten sposób, będą miały charakter zarówno **ilościowy**, jak i **jakościowy**. Taka ich specyfika pozwoli na poddanie ich agregacji, obróbce i analizie statystycznej, ułatwi uzyskanie informacji o zależnościach między zmiennymi (korelacje) oraz poprzez zastosowanie wystandaryzowanych narzędzi - zagwarantuje porównywalność danych uzyskanych od różnych respondentów.

Z drugiej strony, ze względu na fakt włączenia w badania empiryczne także metod jakościowych, możliwa będzie pogłębiona identyfikacja, analiza i ocena problemów i potrzeb społecznych oraz określenie potencjału rozwojowego analizowanych gmin, które mogłyby być trudne do ujawnienia w drodze zastosowania wyłącznie metod właściwych dla badań ilościowych czy wtórnych (analiza dokumentów zastanych i statystyki lokalnej).

Zestawienie i syntetyczny opis planowanych do realizacji metod badawczych wraz z krótką charakterystyką badań empirycznych zawiera tabela 2.

Tabela 2. Zestawienie metod badawczych wraz z krótkim opisem badań empirycznych (ilościowych i jakościowych)

l.p.	Empiryczne badania ilościowe							
	Populacja badana	Charakter badań	Cele badań	Metoda badawcza	Narzędzie badawcze	Narzędzia wspomagające (instrukcje, makiety)	Działania badawcze i osoby odpowiedzialne	Termin realizacji
1.	sołtysi	wyczerpujące (badaniu poddani zostaną wszyscy sołtysi z każdej gminy włączonej w projekt)	<ul style="list-style-type: none"> • diagnoza i ocena problemów i potrzeb mieszkańców sołectwa (z punktu widzenia sołtysów) • ocena potencjału sołectwa oraz określenie możliwości jego rozwoju • ustalenie wstępnych propozycji projektów do przygotowywanych planów rewitalizacji 	indywidualna ankieta bezpośrednia	Załącznik 1	Załączniki 2, 3, 4, 5	<ul style="list-style-type: none"> • przygotowanie metodologii badań z sołtysami (w tym instrukcje dla ankierów i narzędzie badawcze) • praca w terenie (testy narzędzi i dystrybucja kwestionariusza ankiety wśród wszystkich sołtysów) - ankierzy • konwersja danych do makiety zliczeń - ankierzy • analiza statystyczna danych – zespoły badawcze z ramienia Lidera i Partnerów projektu • analiza i interpretacja danych pochodzących od sołtysów – zespoły badawcze z ramienia Lidera i Partnerów projektu 	10.2016 – 12.2016

cd. Tabeli 2

Empiryczne badania jakościowe

l.p.	Populacja badana	Charakter badań	Cele badań	Metoda badawcza	Narzędzie badawcze	Narzędzia wspomagające (instrukcje, makiety)	Działania badawcze i osoby odpowiedzialne	Termin realizacji
2.	przedstawiciele lokalnych władz (tj. wójt lub burmistrz, - min. 5 osób z grupy wóldarze)	wyczerpujące (badaniu poddane zostaną wszystkie osoby pełniące władzę w każdej gminie włączonej w projekt)	<ul style="list-style-type: none"> uzyskanie pogłębionych danych jakościowych na temat sytuacji społeczno-ekonomicznej, stanu infrastruktury i środowiska przyrodniczego w gminie ocena potencjału rozwojowego gminy (perspektywa wóldarzy) uzyskanie wstępnych wskazań (sugestii), co do wyboru jednostek urbanistycznych (sołectw) do przeprowadzenia rewitalizacji społecznej 	IDI – Indywidual in Depth Interview (indywidualny wywiad pogłębiony)	Załącznik 6	Załączniki 7, 8	<ul style="list-style-type: none"> przygotowanie metodologii badań z wóldarzami (w tym instrukcje dla prowadzących wywiady i narzędzie badawcze) praca w terenie (testy narzędzi i przeprowadzenie wywiadów indywidualnych z przedstawicielami władz w każdej z gmin i na podstawie odpowiedzi wypełnienie narzędzia badawczego) – animator lokalny analiza i interpretacja wyników – zespoły badawcze z ramienia Lidera i Partnerów projektu 	10.2016 – 12.2016
3.	lokalni liderzy (przedstawiciele NGO, radni, sołtysi, mieszkańcy, przedsiębiorcy, duchowni, lekarze, aktywiści itp.) (od 6-12 osób)	zorganizowanie po 1 spotkaniu FGI w każdej gminie dla 6-12 osób	<ul style="list-style-type: none"> ustalenie jakościowej diagnozy problemów i potrzeb społecznych w analizowanych gminach wypracowanie pomysłów na projekty, które zostaną ujęte i opisane w planie rewitalizacji 	FGI – Focus Group Interview (zogniskowany wywiad grupowy)	Załącznik 10	Załączniki 9, 11	<ul style="list-style-type: none"> przygotowanie metodologii badań z lokalnymi liderami (w tym instrukcje dla prowadzących wywiady FGI i narzędzie badawcze) praca w terenie (testy narzędzi i moderacja po 1 zogniskowanym wywiadzie grupowym z lokalnymi liderami w każdej z gmin i na podstawie uzyskanych odpowiedzi wypełnienie narzędzia badawczego) analiza i interpretacja wyników – zespoły badawcze z ramienia Lidera i Partnerów projektu 	12.2016 – 01.2017

Źródło: opracowanie własne.

SZCZEGÓŁOWY OPIS ORGANIZACJI I PRZEBIEGU BADAŃ EMPIRYCZNYCH

1. Indywidualna ankieta bezpośrednia z sołtysami w gminie

Metoda ta polega na bezpośrednim dotarciu ankietera do respondenta, wyjaśnieniu celu prowadzonych badań, przekazaniu badanemu przygotowanego uprzednio kwestionariusza ankiety z prośbą o udzielenie odpowiedzi, a po pisemnym wypełnieniu narzędzia - zebraniu go. Badania odbywają się z wykorzystaniem wystandaryzowanego narzędzia pomiarowego - indywidualnego kwestionariusza badawczego (Załącznik 1. Kwestionariusz ankiety sołtysi). W celu zapewnienia poufności i anonimowości, często stosowaną praktyką przy wykorzystaniu tej metody jest umożliwienie respondentom wrzucania ich kwestionariuszy do specjalnie przygotowanej urny. Zaletą zastosowania ankiety bezpośredniej jest możliwość kontroli pomiaru przez ankieterów, co zapewnia bardzo dużą zwrotność kwestionariuszy przy jednoczesnym zachowaniu poufności uzyskanych odpowiedzi od respondentów. Ważne jest jednak, aby badania z wykorzystaniem tej metody były realizowane w wygodnym dla respondenta miejscu, w którym będzie mógł spokojnie i w odpowiednich warunkach wypełnić zaproponowane mu narzędzie. Dane uzyskane w drodze pomiaru kwestionariuszowego mają zazwyczaj charakter ilościowy, oznacza to, że można je poddawać obróbce i analizie statystycznej, uzyskiwać informacje o zależnościach między zmiennymi. Wymagana w ankiecie bezpośredniej standaryzacja narzędzia gwarantuje również porównywalność danych dotyczących różnych respondentów biorących udział w badaniu, dzięki czemu wyniki mogą być agregowane i przetwarzane statystycznie.

Planuje się, że badania terenowe w grupie sołtysów będą prowadzone przez ankieterów wywodzących się z terenu określonej gminy. Zostaną oni wyłonieni w drodze rekrutacji, na podstawie przedłożonych CV. W ramach prac ankieterskich każdy z nich będzie zobowiązany do przeprowadzenia badań terenowych w ściśle określonym obszarze (gminie) wśród **wszystkich** sołtysów (zgodnie z informacjami zawartymi w tabeli 1 niniejszego dokumentu), a następnie do starannego sprawdzenia poprawności wypełnionych kwestionariuszy, nadania im odpowiednich numerów, posegregowania w segregatorach oraz wypełnienia tzw. kart realizacji badań z sołtysami (stanowiącymi formę sprawozdania (protokołu) z przebiegu realizacji badań w terenie, Załącznik 2. Karta realizacji badań sołtysi).

W dalszej kolejności dane zgromadzone przez ankieterów zostaną przez nich wprowadzone do programu Excel do przygotowanego uprzednio, wystandaryzowanego narzędzia analitycznego do konwersji danych (Załącznik 3. Makieta zliczeń sołtysi, Załącznik 4. Wskazówki do makiety zliczeń sołtysi)). W dalszym etapie prac, dane poddane zostaną analizie statystycznej. Realizatorzy dokonają agregacji wszystkich uzyskanych od respondentów odpowiedzi i przeprowadzą ich analizę w ujęciu gminnym oraz sołeckim.